

La pesadilla de Darwin o la depredación humana sense coartades

José Luis Sánchez Noriega

La importància creixent de diversos canals i suports en la difusió del cinema (edició en dvd, televisions temàtiques, descàrregues d'internet) té la seva justa correspondència en l'ampliació del que s'entén per cinema, que ja no imita els llargmetratges de ficció rodats en pel·lícules de 35 mm, sinó que inclou curtmetratges, documentals o pel·lícules d'animació, tant filmats amb càmera tradicional com creats amb eines informàtiques o rodats en format digital. Crida l'atenció, en aquest sentit, la recuperació per a les sales cinematogràfiques del cinema documental, relegat durant molts anys a la petita pantalla.

No es tracta de documentals qualssevol, sinó de pel·lícules sobre conflictes humans, successos històrics i maneres de viure de segments socials concrets en què es nota un interès cívic o polític que entronca amb el millor cinema compromès dels anys setanta. Aquesta és la perspectiva de *La pesadilla de Darwin*, la mateixa que de *Los espigadores y la espigadora* (Agnes Varda, 2000), *El efecto Iguazú* (Pere Joan Ventura), *Bowling for Columbine* (Michael Moore, 2002), *La guerrilla de la memoria* (Javier Corcuera, 2002), *Ser y tener* (Nicolas Philibert, 2002), *Santa Libertad* (Margarita Ledo, 2004), *El cielo gira* (Mercedes Álvarez, 2004),

La dignidad de los nadie (Pino Solanas, 2006), *Una verdad incómoda* (David Guggenheim, 2006) o *Goodby América* (Sergio Oskman, 2006), per esmentar alguns títols d'un catàleg que va adquirint cert volum en els darrers anys. Amb ells, el cinema recupera una dimensió que sempre li ha estat pròpia, per més que en certes èpoques hagi quedat eclipsada per l'espectacle i el glamur.

En aquesta primera obra de projecció internacional, el tirolès Hubert Sauper (Kitzbühel, Àustria, 1966) ha trobat una eloqüent metàfora per explicar com la fatalista dinàmica de mundialització (econòmica, mercantil) no és sinó una més perversa continuació de la pràctica de colonització o dominació Nord-Sud. Sauper empra els actuals recursos del cinema documental —càmera a la mà, absència de veu en *off* explicativa, ritme estudiat, imatges molt anclades en els fets, curiosa selecció del material, organització dramàtica...— per fer que la realitat parli per ella mateixa i, sense necessitat de prolixes argumentacions, l'espectador sintonitzi perfectament amb el seu punt de vista. Perquè aquest documental humanista que denuncia l'explotació de les matèries primeres dels països pobres i la criminal venda d'armes no desvela fets inèdits ni proporciona cap nou coneixement, però ens posa davant

d'una realitat molt tangible i tan precisa que no fan falta xifres macroeconòmiques. O dit d'una altra manera: basta l'anècdota dels viatges dels avions de càrrega ucraïans des d'Europa al llac Victòria per persuadir-nos d'aquest cruel malson.

Aquesta anècdota conta com en aquest gegantí llac de Tanzània hi ha estat introduïda una espècie de peix d'enorme rendiment econòmic —la perca del Nil— encara que depredadora i, a mitjà termini, capaç d'arrasar la cadena eutròfica i deixar el llac convertit en un estany d'aigües pudents. De fet, des dels anys setanta en què va ser introduïda aquesta espècie s'ha acabat la pesca tradicional, ja que ha desaparegut el 95% de la fauna autòctona. Aquesta pesca té els seus riscos, ja que es calcula que en sis mesos poden morir fins a seixanta pescadors, fet que, pel cap baix, ha de posar en qüestió els avantatges d'aquesta activitat econòmica. El peix net i en filets s'exporta en avions i tripulacions barats (d'Ucraïna: ¿ens recordam del Yakovlev 42 de transport de tropes espanyoles accidentat a Turquia?) a la Unió Europea. Però, sota la façana de l'enviament d'ajuda humanitària, alguns viatges d'anada al continent africà són aprofitats per dur-hi armes amb què alimentar les interminables guerres amb nins soldats,

genocidis ètnics i tota casta d'horribles crims als quals la tecnologia militar atorga una crueltat inusitada.

L'entorn del llac Victòria és de nins del carrer i gent pobra que no pot comprar els esplendorosos exemplars de perca, que els espectadors reconeixem com els filets succedani d'anfós que hi ha a les nostres peixeteries. Quan duim una hora de documental i pareix que tot ja està dit, Sauper fa un petit gir d'enorme força dramàtica i impacte emocional en contar-nos què es fa amb les restes del peix. El cap i l'esquelet que pareixen no servir per a res són, en realitat, el menjar dels habitants de la riba del llac; en precàries condicions higièniques són transportats, assecats al sol i bullits, per convertir-se en una espècie de farinetes que la gent del lloc elaboren a la intempèrie. Durant aquest procés es desprèn un gas amoniacal de caràcter tòxic que enverina la gent. Aquest fet, juntament amb la informació incompleta, però no menys versemblant sobre el comerç d'armes, eleva el grau d'indignació de l'espectador, el qual percep la sofisticació a què ha arribat la injustícia i la dominació.

Com s'ha dit, Hubert Sauper no afegeix cap locució al so directe: li basten els testimonis de la gent presentats amb la informació, en un rètol, del nom i professió o alguna altra circumstància rellevant. Els protagonistes miren la càmera per contar sense mediacions la seva veritat; el director demana als tripulants dels avions i a la gent de les poblacions properes, a més de posar la càmera a les sessions d'un congrés d'ecologia en què es tracta fil per randa el desastre mediambiental que ha suposat la introducció de la perca en el llac. Hi ha detalls que aprofundeixen encara més en el drama humà; el més cruel és veure els nins del carrer drogant-se, esnifant un plàstic encalenti que obtenen dels envasos del peix o les prostitutes contant com una companya va ser assassinada per un client australià. Allò més patètic són les imatges de la pesca miraculosa de Jesucrist amb què un predicador il·lustra el seu sermó cridant a la conversió...

Així les coses, *La pesadilla de Darwin* és una "irònica i terrorífica al·legoria del nou ordre mundial" i mostra com la colonització no es limita a l'explotació de les matèries primeres, sinó que, en una escalada veritablement criminal, va de manera directa a la destrucció dels mitjans de vida dels africans, que ja no poden pescar les espècies tradicionals del llac Victòria, sinó que s'han d'acontentar amb les desferres la fabricació de les quals té nefastes conseqüències per a la salut. Per no parlar del viatge de retorn dels avions, amb la molt rendible exportació d'armes que va directament a la destrucció de la població i que, recentment, quedava exposada a *El señor de la guerra* (Andrew Niccol, 2005). Poque vegades, cap de forma tan eloqüent, una pel·lícula ha sensibilitzat el públic sobre la colonització i la injusta mundialització econòmica; els premis en nombrosos festivals no fan sinó reconèixer la qualitat d'un dels millors documentals dels darrers anys. ■